

СУЧАСНІ ТRENДИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

©2021 САВІЦЬКА О. П., САВІЦЬКА Н. В.

УДК 338.48 (477)

JEL: O30; Z32

Савіцька О. П., Савіцька Н. В. Сучасні тренди інноваційного розвитку сфери туризму в Україні

Сфера туризму найбільш чутлива до мінливого зовнішнього та внутрішнього середовища, та основним рушієм її розвитку є інновації. У статті зосереджено увагу на здобутках науковців, які розглядали необхідність запровадження інноваційних підходів та інноваційних технологій для ефективного розвитку сфери туризму в Україні. Вивчаючи основні підходи до класифікації видів інновацій у туристичному бізнесі, систематизовано особливості застосування інновацій у туризмі за трьома рівнями: макрорівень (рівень держави), мезорівень (рівень регіону) та мікрорівень (рівень суб'єктів туристичної діяльності). Звернено увагу на необхідність участі держави у формуванні ефективної стратегії розвитку туризму на інноваційних засадах. Зазначено, що запровадження інновацій задля розвитку ринку туристичних послуг потребує спільного поєднання зусиль усіх суб'єктів туристичної діяльності на рівні країни, регіону, а також підтримки з боку місцевих органів самоврядування. Основними напрямками розвитку сфери туризму в Україні на інноваційних засадах є: створення нових видів туристичних продуктів; використання нових туристичних об'єктів чи ресурсів, які раніше не використовувалися; використання нових або істотно поліпшених технологій у наданні туристичних послуг; зміни в організації створення та реалізації традиційного турпродукту; нові рішення в ланцюгах постачання, розподілу та доставки, у тому числі туристів; дослідження та вихід на нові ринки збуту туристичної продукції. Розглянуто роль та вплив інформаційних технологій у розробленні інноваційних туристичних продуктів, таких як: доповнена та віртуальна реальність, QR-коди, онлайн-бронювання, сенсорні дисплеї. Враховуючи нові виклики сьогодення, зумовлені впливом політичних, економічних, міжнародних та інших факторів, у тому числі поширенням пандемії COVID-19, виокремлено основні тренди інноваційного розвитку сфери туризму в Україні. Зазначено, що застосування інновацій є основним інструментом підвищення конкурентоспроможності вітчизняних туристичних послуг на міжнародному туристичному ринку.

Ключові слова: інновація, інноваційний розвиток, інноваційні технології, туризм, туристична послуга, диджиталізація, віртуальна реальність, 3D-тур.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-9-124-130>

Бібл.: 28.

Савіцька Ольга Петрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри управління та експертизи товарів, Львівський національний університет імені Івана Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79001, Україна)

E-mail: Sawicka@bigmir.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6311-406X>

Савіцька Наталія Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економічної та інвестиційної діяльності, Львівський національний університет імені Івана Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79001, Україна)

E-mail: Sawicka@bigmir.net

UDC 338.48 (477)

JEL: O30; Z32

Savitska O. P., Savitska N. V. The Current Trends of Innovative Development of Tourism Sector in Ukraine

The tourism sphere is most sensitive against the changing external and internal environment, the main driver of its development is innovation. The article focuses on the achievements of the scholars who considered the need to introduce innovative approaches and innovative technologies for the effective development of the tourism sector in Ukraine. Studying the main approaches to the classification of types of innovations in the tourism business, the peculiarities of the application of innovations in tourism are systematized at three following levels: macro level (the State level), meso level (region level), and micro level (level of entities of tourism activities). Attention is paid to the need for the State participation in the formation of an effective strategy for the development of tourism on an innovative basis. It is noted that the introduction of innovations for the development of the tourism services market does require a joint combination of efforts of all tourism entities at the country level, as well as region level, and support on the part of the local self-government bodies. The main directions of development of the tourism sphere in Ukraine on an innovative basis are: creation of new types of tourism products; use of new tourism sites or resources that have not been used before; use of new or significantly improved technologies in the provision of tourism services; changes in the organization of the creation and implementation of traditional tourism products; new solutions in the supply, distribution and delivery chains, including tourists; research and access to new markets for tourism products. The authors consider the role and impact of information technologies in the development of innovative tourism products, such as: augmented and virtual reality, QR codes, online bookings, touch-screen displays. Given the new challenges of today, due to the influence of political, economic, international and other factors, including the spread of the COVID-19 pandemic, the main trends in the innovative development of the tourism sector in Ukraine are distinguished. It is noted that the application of innovations is the main instrument for increasing the competitiveness of domestic tourism services in the international tourism market.

Keywords: innovation, innovative development, innovative technologies, tourism, tourism service, digitalization, virtual reality, 3D tour.

Bibl.: 28.

Savitska Olha P. – PhDs (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and Examination of Goods, Ivan Franko National University of Lviv (1 Universytetska Str., Lviv, 79001, Ukraine)

E-mail: Sawicka@bigmir.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6311-406X>

Savitska Natalia V. – PhDs (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic and Investment Activity, Ivan Franko National University of Lviv (1 Universytetska Str., Lviv, 79001, Ukraine)

E-mail: Sawicka@bigmir.net

Світ досить стрімко розвивається, що накладає свій відбиток на результати функціонування всіх сфер життєдіяльності людства. Ще у 1965 р. одним із засновників компанії Intel Гордоном Муром зроблено припущення про експонентне зростання в технологічній сфері. Цей принцип отримав назву «Закон Мура» та полягає в тому, що зростання величини відбувається пропорційно значенню самої величини. Г. Мур спрогнозував, що кількість транзисторів буде подвоюватися кожні два роки, що, своєю чергою, приведе до експоненційного зростання потужності комп'ютерів протягом відносно короткого періоду часу. Зараз ми спостерігаємо потужний розвиток процесів комп'ютеризації та диджиталізації, що є наслідком активного застосування інновацій. Традиційні методи замінюються інноваційними, споживачі стають вибагливішими до продукції та послуг, компанії намагаються все більше впроваджувати інновації в операційні процеси, щоб підвищити свої конкурентні можливості та зберегти лояльність споживачів. Сфера туризму не є виключенням і є однією зі сфер, де впровадження інновацій є актуальним, адже пріоритетними факторами, що визначають конкурентоспроможність туристичного продукту, є корисність для потенційного покупця (споживча вартість), ціна та інноваційність [1].

Потреба переходу туристичної галузі на інноваційні технології та методи ведення туристичної діяльності стала ще актуальнішою внаслідок поширення пандемії COVID-19, коли через закриття кордонів та інші обмеження в переміщенні туристів туристична галузь зазнала значних збитків. Враховуючи нестабільність і невизначеність зовнішнього середовища, невпевненість у завтрашньому дні, туристична діяльність, яка є вразливою до політичних, економічних і міжнародних ризиків, повинна орієнтуватися на інтенсивний тип розвитку.

Дослідження особливостей впровадження та реалізації інноваційної політики у сфері туризму знаходить своє відображення в наукових доробках багатьох учених. Зокрема, науковці М. М. Огієнко, А. В. Огієнко, Г. О. Саркісян, Ю. Й. Любаров [2] дослідили особливості формування інноваційної стратегії розвитку туристичного бізнесу в регіоні; В. В. Лагодієнко, О. О. Меліх, Г. О. Саркісян [3] зробили висновки про те, що сучасний стан інноваційного потенціалу туристичних ринків регіону перебуває на невисокому рівні; А. А. Вдовічен, О. Г. Вдовічена [4] проаналізували та систематизували основні підходи до управління інноваційним розвитком туристичного бізнесу території в умовах диспропорційності глобального та локального ринків туристичних послуг.

Інша група науковців спрямували свої дослідження на вивчення конкретних інноваційних інструментів розвитку туристичного ринку, зокрема таких, як: Digital-інновації в секторі туризму та гостинності [5], маркетингові технології [6], технології віртуальної реальності [7], геоінформаційні системи [8] тощо.

Чимало дослідників присвятили свої праці вивченню певних видів туризму, які потребують інноваційного підходу до розвитку. Так, О. В. Зибарева, Г. М. Мельниченко, Т. М. Чететова-Терашвили, Н. Ф. Чететова [9] провели ґрунтовний аналіз проблем і навели обґрунтування інноваційних напрямів розвитку сільського туризму в регіоні на засадах системності та сталого розвитку; А. П. Голод, М. Ф. Гончаренко, О. В. Никига, О. В. Євдощенко [10] обґрунтували інноваційні засади організації етногастрономічного туризму, а Ю. Б. Миронов та І. М. Блащак [8] розглянули напрями застосування інноваційних технологій у спортивному туризмі. Особлива увага приділяється науковцями (Г. М. Гребенюк, Т. Ю. Чаркіна, А. В. Марценюк, О. В. Пікуліна [11], Н. Й. Шуптар-Пориваєва, О. Р. Губанова, М. О. Попова, О. С. Андрущенко [12]) дослідженню сучасного стану та перспектив інноваційного розвитку туристичної сфери в Україні в умовах поширення пандемії COVID-19.

Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених вивченню інноваційних підходів у розвитку туризму, відзначимо, що деякі питання є недостатньо вирішеними. Так, мало уваги приділяється комплексному дослідженню теоретичних і практичних аспектів застосування інновацій у туризмі, виокремленню основних трендів інноваційного розвитку сфери туризму в Україні, ефективності використання інформаційних технологій для розробки інноваційних туристичних продуктів тощо.

Метою статті є дослідження особливостей застосування інновацій у туризмі та виокремлення основних трендів інноваційного розвитку сфери туризму в Україні.

Туризм є однією з найбільш динамічних і перспективних галузей світової економіки, істотно впливає на економічний розвиток держави та її регіонів, сприяє створенню нових робочих місць, є джерелом поповнення бюджету та припливу валютних надходжень, поєднує прибутковість з економічною рівновагою [13]. Сьогодні туризм відіграє не тільки важливу роль в економічному зростанні багатьох національних економік, але й трансформується у пріоритетний соціокультурний феномен розвитку людства на шляху досягнення міжетнічної толерантності в глобальному масштабі [14]. У зв'язку з поширенням COVID-19 галузь туристичних послуг постраждала найбільше, зокрема через обмежувальні заходи щодо пересування громадян і заборону авіаперевезень тощо. Президент Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC) Глорія Гевара вважає, що туристична галузь може понести втрати від пандемії в розмірі 22 млрд дол. США, або більше 20 млрд євро [15]. Втрати туристичної галузі в Україні у 2020 р. оцінюються в понад 1,5 млрд дол. США [16], що свідчить про необхідність упровадження більш ефективних напрямів розвитку індустрії туризму, вимагає засто-

сування переваг діяльності високотехнічних засобів і високопрофесійного персоналу, сучасних концепцій менеджменту, інноваційної активності [17]. Необхідно поєднувати технічні фактори, сучасні інноваційні механізми, значні інтелектуальні ресурси, переваги електронного бізнесу, кластеризацію розвитку туризму, розвиток перспективних видів туризму – ділового, зеленого, сільського, історико-культурного тощо [18].

У науковій літературі пропонуються різноманітні класифікації видів інновацій у туристичному бізнесі. Так, О. Я. Лотиш [19] виокремлює товарні та технологічні інновації в туризмі. А. П. Голод [20] пропонує виокремлювати тур-операційні та технологічні інновації. Якщо технологічні інновації часто є новими лише для конкретного туристичного підприємства, а на ринку загалом мають уже певне поширення, то тур-операційні переважно розробляються та впроваджуються на окремих суб'єктах економічної діяльності та сприяють диференціації пропозиції туристичних послуг на регіональному ринку. Автори М. М. Огієнко, А. В. Огієнко, Г. О. Саркісян та Ю. Й. Любаров [2] визначили такі групи галузевих інновацій у туризмі: логістичні, інституційні, маркетингові, бізнесові, продуктові, процесні, концептуальні, ресурсні, організаційні та інфраструктурні. А. А. Вдовічен та О. Г. Вдовічена [4] сформували класифікацію основних видів інновацій у туристичному бізнесі, які часто тісно взаємопов'язані та перетікають одна в одну, на основі класифікації інновацій за Й. Шумпетером, а саме:

- ✦ *продуктові інновації* – впровадження на туристичний ринок нового й удосконаленого існуючого туристичного продукту (туру, послуги);
- ✦ *ресурсні інновації* – використання нового виду туристичних ресурсів для організації туризму та розроблення нових турів і послуг;
- ✦ *техніко-технологічні інновації* – впровадження нової або істотно поліпшеної техніки та технології обслуговування клієнтів, просування та реалізації послуг;
- ✦ *маркетингові інновації* – виділення нових сегментів ринку, обслуговування нових груп клієнтів (виділених за географічною, соціально-демографічною, поведінковою ознаками);
- ✦ *організаційно-управлінські інновації* – впровадження більш ефективних структур управління та порядку організації діяльності фірми, нових профілів робочих місць і професійних вимог;
- ✦ *сервісні інновації* – послідовний процес, який включає: нетехнологічну (персонал, організаційна структура, фактори, які підвищують цінність обслуговування для клієнта) та технологічну складові (залежить від технологій, особливо інформаційних і комунікаційних);
- ✦ *логістичні інновації* – нові рішення в системах і ланцюгах постачання, розподілу та доставки, у тому числі туристів.

Дослідниця О. С. Пилипенко [6] до інновацій у туризмі відносить передусім ті нововведення, які супроводжуються:

- ✦ відновленням і розвитком духовних і фізичних сил туристів;
- ✦ якісно новими змінами туристичного продукту;
- ✦ підвищенням ефективності функціонування інфраструктури туризму;
- ✦ підвищенням ефективності процесів формування, позиціонування та споживання туристичних послуг, прогресивними змінами чинників виробництва.

Тенденції інноваційного розвитку сфери туризму можна умовно охарактеризувати за трьома рівнями:

1. Макрорівень. Цей рівень передбачає участь держави у формуванні ефективної стратегії розвитку туризму на інноваційних засадах. Розвиток туристичного потенціалу країни повинен ґрунтуватися на залученні інноваційних технологій, використанні новітніх напрацювань, досвіді країн із високим рівнем туристичного розвитку, надбань світової спільноти тощо [21]. Стратегією розвитку туризму та курортів, ухваленою Кабінетом Міністрів України на період до 2026 року [22], передбачається формування сприятливих умов для активізації розвитку сфери туризму та курортів згідно з міжнародними стандартами якості та з урахуванням європейських цінностей, перетворення її на високорентабельну, інтегровану у світовий ринок конкурентоспроможну сферу, що забезпечує прискорення соціально-економічного розвитку регіонів і держави в цілому, сприяє підвищенню якості життя населення, гармонійному розвитку та консолідації суспільства, популяризації України у світі.

2. Мезорівень. Цей рівень передбачає розвиток регіонального ринку туристичних послуг на інноваційних засадах. З часом у населення змінюється бачення та ставлення до певних історичних подій і територій, що може послужити ідеями до формування нових турів, наприклад ностальгічного чи патріотичного туризму. Прикладом ностальгічного туризму може бути тур «Німецькі сліди в історії Жовківщини», який пропонується для туристів, які бажають відвідати цікаві куточки Жовківського краю та ознайомитися зі спадщиною німецької культури, яка залишилася в районі внаслідок існування колоній – поселень німців [23], а прикладом патріотичного туризму є відвідування таких об'єктів патріотичного спрямування, як пам'ятники С. Бандері, Р. Шухевичу, Є. Коновальцю; меморіального цвинтаря УСС на г. Маківка; історико-меморіального музею Є. Коновальця у с. Зашків; музею-криївки воїнів УПА у с. Гавареччина тощо [24]. Окрім цього, регіони можуть створювати чи розвивати нові види турів із залученням нових ресурсів, природних об'єктів чи історичних архітектурних споруд. Прикладом може бути розвиток містичного туризму на Львівщині [25], індустриального туризму в промислових регіонах України [26], бальнеологічного туризму на Закарпатті [27] та ін.

3. Мікрорівень – рівень суб'єктів туристичної діяльності. Туризм – сфера послуг, яка потребує постійного підвищення якості сервісу, що можливо завдяки використанню інноваційних технологій. Діяльність суб'єктів туристичної діяльності повинна бути спрямована на формування привабливого та конкурентоспроможного туристичного продукту, створюючи при цьому сприятливі та комфортні умови для потенційного туриста. Метою впровадження ефективної інноваційної політики підприємствами сфери туризму є досягнення запланованих результатів від реалізації комплексу заходів із надання туристичних послуг, які направлені на впровадження інновацій у туристичній діяльності по відношенню до витрат на їх реалізацію.

Розвиток інформаційних технологій дозволяє впроваджувати такі інновації в розробці інноваційних туристичних продуктів:

- ✦ *доповнена та віртуальна реальність* – віртуалізація історико-архітектурних та інших туристичних об'єктів – розроблення 3D-турів музеями, замками тощо. В умовах інтенсивного розвитку науково-технічного прогресу й активізації процесів диджиталізації майже всіх видів економічної діяльності особлива увага приділяється впровадженню в туристичній галузі технологічних інновацій, що стало причиною появи таких нових понять, як «електронний туризм» (ETravel), «віртуальний туризм», «туристські інформаційні системи» тощо. Особливої популярності в часи коронавірусної пандемії набув такий вид технологічних інновацій, як віртуальний туризм. Він представляє собою «діяльність індивіда, що дозволяє за допомогою використання сучасної комп'ютерної техніки та комунікаційних мереж створити й одержати максимально реалістичну сенсорну інформацію про бажану дестинацію із числа реально існуючих без фактичного переміщення в неї» [28], здійснити подорож без фізичного перебування у віддаленому, але реально існуючому місці [12];
- ✦ *QR-коди*, які дозволяють при їхньому зчитуванні отримувати інформацію на мобільному пристрої про певний об'єкт, меню ресторану, програму туру, доступність вільних місць у готелі тощо;
- ✦ *онлайн-бронювання чи замовлення квитків, номерів у готелі, столиків у ресторані* – дозволяє значно економити час, зменшує вартість туру через зниження витрат на обслуговування, дає можливість туристам обрати той варіант, який найбільше буде задовольняти їхнім вимогам через можливість порівняти в Інтернеті альтернативні варіанти;
- ✦ *сенсорні дисплеї* – дозволяють миттєво отримати інформацію про події, які відбувати-

муться в місті чи в певному закладі, карту розміщення туристичних об'єктів, інформацію про погоду, розклад руху транспорту, номери телефонів інформаційних служб тощо.

Враховуючи нові виклики сьогодення, варто виокремити такі основні тренди інноваційного розвитку сфери туризму в Україні:

- ✦ *туристи більше віддають перевагу персоналізованим пропозиціям та індивідуальним турам* – тут вагому роль зіграло поширення пандемії COVID-19, яка наклала суттєві обмеження на групові тури, масове скупчення та проведення масових заходів;
- ✦ *зростання інтересу до місцевої та національної культури та традицій* – особливо це питання стало актуальним із початком конфлікту на Сході України із Російською Федерацією, що дало поштовх до піднесення духу патріотизму та відхилення чужорідних звичаїв і традицій, які пов'язані із колишнім Радянським Союзом чи сучасною Росією. Яскравим прикладом може бути підвищення попиту на українську мову, підтримка державою української культури та мистецтва, популяризація української пісні, української кухні тощо;
- ✦ *дистанційне управління вибором та замовленням туру самим туристом* – завдяки масовій представленості туристичних компаній і пропозиціям їхніх послуг у мережі Інтернет туристи мають можливість самостійно проаналізувати інформацію, порівняти, обрати та сформувати такий тур, який буде найбільше відповідати їхнім очікуванням. Також туристи можуть комбінувати та поєднувати різні аспекти туристичних послуг, наприклад паломницько-релігійний тур у Меджугор'є разом із відпочинком на морі в Хорватії чи Греції;
- ✦ *автоматизація та диджиталізація туристичних послуг* – онлайн-бронювання залізничних чи авіаквитків, резервування столиків у ресторані через Інтернет чи телефон, оплата послуг за допомогою банківських карток, впровадження чат-ботів, які можуть у будь-який час відповісти на запитання туристів, сенсорні екрани, QR-коди, віртуальні тури тощо;
- ✦ *присутність туристичних компаній у соціальних мережах* – висвітлення подій, реклама туристичних послуг, проведення конкурсів; окрім цього, соціальні мережі виступають потужним інструментом взаємодії із клієнтами, дають змогу охопити велику частку аудиторії. Завдяки фото- та відеоконтенту, розміщеному в соціальних мережах, зростає привабливість туристичного продукту, посилюється впізнаваність туристичної дестинації, просування туристичного бренду міста чи країни;

- ✦ розвиток тих видів туризму, які пропaгу-ють збереження довкілля та екології, зокрема, екологічний туризм, сільський (зелений) туризм. Туристи все більше віддають перевагу екологічно чистим продуктам і збалансованому харчуванню, використанню екологічних видів транспорту, підвищується екологічна свідомість туристів;
- ✦ урахування потреб різних верств населення та розроблення туристичних продуктів для «інклюзивного» туриста, зокрема осіб пенсійного віку (з огляду на тенденції зростання їх частки в демографічній структурі населення України);
- ✦ туристи надають перевагу активним видам відпочинку, зокрема розвиваються гірсько-лижний, велосипедний, пішохідний види туризму, особлива увага приділяється розвитку медичного та оздоровчого туризму.

ВИСНОВКИ

Сфера туризму є найбільш чутливою до мінливого зовнішнього та внутрішнього середовища, а основним рушієм її розвитку є інновації. Основними напрямками розвитку сфери туризму на інноваційних засадах є такі:

- ✦ створення нових видів туристичних продуктів;
- ✦ використання нових туристичних об'єктів чи ресурсів, які раніше не використовувалися;
- ✦ використання нових або істотно поліпшених технологій у наданні туристичних послуг;
- ✦ зміни в організації створення та реалізації традиційного турпродукту;
- ✦ нові рішення в ланцюгах постачання, розподілу та доставки, у тому числі туристів;
- ✦ дослідження та вихід на нові ринки збуту туристичної продукції.

Промоція туристичних дестинацій і туристичних продуктів є важливим аспектом у забезпеченні подальшого розвитку сфери туризму. Використання інноваційних технологій і цифрових каналів (туристичні сайти, мобільні застосунки, соціальні мережі тощо) дозволяє розвивати нові та перспективні туристичні продукти. Інновації є основним інструментом підвищення конкурентоспроможності туристичних дестинацій і туристичного продукту на внутрішньому та зовнішньому туристичному ринку.

Процеси глобалізації впливають на формування трендів у розвитку національного туризму, підприємства сфери туризму переймають найкращі практики ведення бізнесу від іноземних партнерів, упроваджують інновації, намагаються якомога краще адаптуватися до нових змін, які відбуваються на міжнародному туристичному ринку. Інновації чинять суттєвий вплив на розвиток туристичної сфери, що вимагає подальшого вивчення підходів до формування та ре-

лізації ефективного механізму державної підтримки актуальних і нових напрямів туризму, підвищення туристичної привабливості, поліпшення інфраструктури туризму тощо. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Савіцька О. П., Савіцька Н. В. Теоретико-методичні аспекти оцінювання конкурентоспроможності суб'єктів туристичної індустрії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка*. 2013. № 776 : «Менеджмент та підприємництво в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку». С. 154–163. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/26311/1/25-154-163.pdf>
2. Огієнко М. М., Огієнко А. В., Саркіян Г. О., Любаров Ю. Й. Формування інноваційної стратегії розвитку туристичного бізнесу в регіоні. *Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки»*. 2020. № 4. Ч. 2. С. 62–78. DOI: <https://doi.org/10.31359/2312-3427-2020-4-2-62>
3. Лагодієнко В. В., Меліх О. О., Саркіян Г. О. Інноваційний вплив на регіональні туристичні ринки. *Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки»*. 2020. № 1. С. 366–377. DOI: <https://doi.org/10.31359/2312-3427-2020-1-366>
4. Вдовічен А. А., Вдовічена О. Г. Модель управління розвитком туристичного бізнесу території на інноваційному підході. *Економічний аналіз*. 2018. Т. 28. № 2. С. 9–20. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1512/6565656609>
5. Крайнюк Л. М., Полчанінова І. Л., Покоłodна М. М., Влащенко Н. М. Digital-інновації в секторі туризму та гостинності Харківського регіону. *Бізнес Інформ*. 2020. № 7. С. 100–112. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-100-112>
6. Пилипенко О. С. Напрями вдосконалення розвитку сфери туризму на засадах інноваційних маркетингових технологій. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 47. Ч. 1. С. 147–150. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.47-27>
7. Вишнеvsька Г. Впровадження інноваційних технологій в індустрії туризму. *Культурологічна думка*. 2017. № 11. С. 231–239. URL: https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD11_Vyshnevskaya.pdf
8. Миронов Ю. Б., Блацак І. М. Впровадження інноваційних технологій у систему спортивного туризму. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2018. Вип. 55. С. 35–39. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/myronov23.htm
9. Зибарева О. В., Мельниченко Г. М., Чечетова-Терашвили Т. М., Чечетова Н. Ф. Інноваційний розвиток туризму в регіоні: проблеми і можливості. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Серія «Економічні науки»*. 2020. Вип. 1–2. С. 99–109. DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2020-1.77-2.78.08>
10. Голод А. П., Гончаренко М. Ф., Никига О. В., Євдощенко О. В. Інноваційні засади сталого розвитку етногастрономічного туризму в регіоні. *Менеджер*. 2020. № 4. С. 40–47. DOI: [10.35340/2308-104X.2020.89-4-05](https://doi.org/10.35340/2308-104X.2020.89-4-05).
11. Гребенюк Г. М., Чаркіна Т. Ю., Марценюк Л. В., Пікуліна О. В. Інноваційний підхід до розвитку туризму та готельно-ресторанного бізнесу України в умовах кризи. *Агросвіт*. 2021. № 5–6. С. 57–62. DOI: [10.32702/2306-6792.2021.5-6.57](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.5-6.57).

12. Шуптар-Пориваєва Н. Й., Губанова О. Р., Попова М. О., Андрущенко О. С. Перспективи інноваційного розвитку туристичної сфери в Україні в умовах коронавірусної кризи. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2020. Вип. 6. С. 90–96. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-6-14>
13. Савіцька О. П., Савіцька Н. В., Кулиняк І. Я. Формування туристичної привабливості території. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.15. С. 148–154.
14. Савіцька О. П., Федорович О. І. Культурний туризм: реалії та перспективи розвитку у Львівській області. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.01. С. 376–383. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Artchive/2014/24_1/376_Saw.pdf
15. Travel & Tourism continues strong growth above global GDP (press release WTTG). URL: <https://www.wttc.org/about/mediacentre/pressreleases/press-releases/2019/travel-tourismcontinues-strong-growth-above-global-gdp>
16. Гурська І. С., Федуняк І. О., Стемковська І. В. Формування та перспективи розвитку ринку туристичних послуг в Україні під час та після пандемії. *Агросвіт*. 2021. № 5–6. С. 63–67. DOI: [10.32702/2306-6792.2021.5-6.63](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.5-6.63).
17. Кулиняк І. Я., Жигало І. І., Ярмола К. М. Туристична галузь в умовах пандемії COVID-19: тенденції та заходи підтримання. *Бізнес Інформ*. 2021. № 1. С. 177–184. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-177-184>
18. Копець Г. Р., Кулиняк І. Я. Сучасні напрями розвитку підприємств у сфері туризму в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*. 2020. Вип. 4. № 2. С. 37–48. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2020.02.037>
19. Лотиш О. Я. Стратегічний аналіз і оцінка можливостей інноваційного розвитку туристичної галузі України. *Ефективна економіка*. 2017. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5717>
20. Голод А. П. Безпека регіональних туристичних систем: теорія, методологія та проблеми гарантування: монографія. Львів: ЛДУФК, 2017. 350 с.
21. Савіцька О. П., Савіцька Н. В. Стратегія розвитку туристичної індустрії в Україні: регіональні аспекти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*. 2013. № 754. С. 68–74. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/23348/1/11-68-74.pdf>
22. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» від 16.03.2017 р. № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-r#Text>
23. Лабораторія інноваційних технологій в туризмі. URL: <http://www.liet.lviv.ua/redakce/index.php?clane k=588&lanG=uk&slzoka=635&>
24. Дорош Ю. С. Сучасний стан та перспективи розвитку героїко-патріотичного туризму у Галичині. *Вісник Львівського інституту економіки і туризму*. 2016. № 11. С. 169–180.
25. Кулиняк І. Я., Жигало І. І., Ярмола К. М. Містичний туризм: сутність і перспективи розвитку у Львівській області. *Бізнес Інформ*. 2020. № 3. С. 128–137. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-3-128-137>
26. Пацюк В. С. Індустріальний туризм як інструмент формування туристичної привабливості промисло-

- вих регіонів (на прикладі Кривого Рогу). *Економічна та соціальна географія*. 2014. Вип. 2. С. 228–236. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2014.70.228-236>
27. Шандор Ф. Ф., Мінькович І. М. Бальнеологічний туризм. Туристичний маршрут «Мінеральні води Закарпаття» (Ужгород – Плоске – Поляна – Голубине – Свалява – Неліпино – Шаян – Драгово – Соїми – Келечин). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2015. Вип. 1. Т. 3. С. 152–156. URL: http://www.visnyk-ekon-old.uzhnu.edu.ua/images/pubs/45/3/45_3_152-156_Шандор_Мінькович.pdf
28. Горбенко В. О. Розвиток віртуального туризму – перспективний напрямок туристичної індустрії // Інформатика та інформаційні технології: матеріали студентської наукової конференції (м. Одеса, 20 квітня 2015 р.). Одеса: ОНЕУ, 2016. С. 44–47. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3031/1/Розвиток%20віртуального%20туризму%20-%20перспективний%20напрямок%20туристичної%20індустрії.pdf>

REFERENCES

- Dorosh, Yu. S. "Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku heroiko-patriotychnoho turyzmu u Halychyni" [Current State and Prospects of Development of Heroic and Patriotic Tourism in Galicia]. *Visnyk Lvivskoho instytutu ekonomiky i turyzmu*, no. 11 (2016): 169-180.
- Holod, A. P. *Bezpeka rehionalnykh turystychnykh system: teoriia, metodolohiia ta problemy harantuvannia* [Security of Regional Tourist Systems: Theory, Methodology and Problems of Guarantee]. Lviv: LDUFK, 2017.
- Holod, A. P. et al. "Innovatsiini zasady staloho rozvytku etnoastronomichnoho turyzmu v rehioni" [Innovative Principles of Sustainable Development of Ethno-Gastronomic Tourism in the Region]. *Menedzher*, no. 4 (2020): 40-47. DOI: [10.35340/2308-104X.2020.89-4-05](https://doi.org/10.35340/2308-104X.2020.89-4-05)
- Horbenko, V. O. "Rozvytok virtualnoho turyzmu – perspektyvnyi napriamok turystychnoi industrii" [The Development of Virtual Tourism – Perspective Direction of the Tourism Industry]. *Informatyka ta informatsiini tekhnolohii*. (2016): 44-47. <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3031/1/Розвиток%20віртуального%20туризму%20-%20перспективний%20напрямок%20туристичної%20індустрії.pdf>
- Hrebenuk, H. M. et al. "Innovatsiinyi pidkhdid do rozvytku turyzmu ta hotelno-restorannoho biznesu Ukrainy v umovakh kryzy" [An Innovative Approach to the Development of Tourism and Hotel and Restaurant Business in Ukraine in a Crisis]. *Ahrosvit*, no. 5-6 (2021): 57-62. DOI: [10.32702/2306-6792.2021.5-6.57](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.5-6.57)
- Hurska, I. S., Feduniak, I. O., and Stemkovska, I. V. "Formuvannia ta perspektyvy rozvytku rynku turystychnykh posluh v Ukraini pid chas ta pislia pandemii" [Formation and Prospects of the Development of the Market of Tourist Services in Ukraine During and after the Pandemic]. *Ahrosvit*, no. 5-6 (2021): 63-67. DOI: [10.32702/2306-6792.2021.5-6.63](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.5-6.63)
- Kopets, H. R., and Kulyniak, I. Ya. "Suchasni napriamy rozvytku pidpriemstv u sferi turyzmu v Ukraini" [Modern Directions of Tourism Enterprises Development in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Seriiia «Problemy ekonomiky ta upravlinnia»*, vol. 4, no. 2 (2020): 37-48. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2020.02.037>

- Krainiuk, L. M. et al. "Digital-innovatsii v sektori turizmu ta hostynnosti Kharkivskoho rehionu" [Digital Innovations in the Tourism and Hospitality Sector of the Kharkiv Region]. *Biznes Inform*, no. 7 (2020): 100-112. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-100-112>
- Kulyniak, I. Ya., Zhyhalo, I. I., and Yarmola, K. M. "Mistychnyi turizm: sutnist i perspektyvy rozvytku u Lvivskii oblasti" [The Mystical Tourism: the Essence and Prospects for Development in Lviv Region]. *Biznes Inform*, no. 3 (2020): 128-137. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-3-128-137>
- Kulyniak, I. Ya., Zhyhalo, I. I., and Yarmola, K. M. "Turystychna haluz v umovakh pandemii COVID-19: tendentsii ta zakhody pidtrymanna" [Tourism Industry in the Context of the COVID-19 Pandemic: The Tendencies and Support Measures]. *Biznes Inform*, no. 1 (2021): 177-184. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-177-184>
- [Legal Act of Ukraine] (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p#Text>
- "Laboratoriia innovatsiinykh tekhnolohii v turyzmi" [Laboratory of Innovative Technologies in Tourism]. <http://www.liet.lviv.ua/redakce/index.php?clanek=588&lang=uk&sluzka=635&>
- Lahodiienko, V. V., Melikh, O. O., and Sarkisian, H. O. "Innovatsiinyi vplyv na rehionalni turystychni rynky" [Innovative Impact on Regional Tourism Markets]. *Visnyk KhNAU. Seriiia «Ekonomichni nauky»*, no. 1 (2020): 366-377. DOI: <https://doi.org/10.31359/2312-3427-2020-1-366>
- Lotysh, O. Ya. "Stratehichnyi analiz i otsinka mozhlyvosti innovatsiinoho rozvytku turystychnoi haluzi Ukrainy" [Strategic Analysis and Assessment of Innovative Tourism Development Potential of Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, no. 8 (2017). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5717>
- Myronov, Yu. B., and Blashchak, I. M. "Vprovadzhennia innovatsiinykh tekhnolohii u systemu sportyvnoho turizmu" [Implementation of Innovative Technologies in Sport Tourism]. *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Seriiia «Ekonomichni nauky»*, iss. 55 (2018): 35-39. https://tourlib.net/statti_ukr/myronov23.htm
- Ohiienko, M. M. et al. "Formuvannia innovatsiinoi stratehii rozvytku turystychnoho biznesu v rehioni" [Formation of Innovative Strategy for Tourist Business Development in the Region]. *Visnyk KhNAU. Seriiia «Ekonomichni nauky»*, vol. 2, no. 4 (2020): 62-78. DOI: <https://doi.org/10.31359/2312-3427-2020-4-2-62>
- Patsiuk, V. S. "Industrialnyi turizm yak instrument formuvannia turystychnoi pryvablyvosti promyslovykh rehioniv (na prykladi Kryvoho Rohu)" [Industrial Tourism as a Tool of Forming the Tourism Attraction of the Industrial Regions (by the Example of Kryvyi Rih)]. *Ekonomichna ta sotsialna heohrafiia*, no. 2 (2014): 228-236. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2014.70.228-236>
- Pylypenko, O. S. "Napriamy vdoskonalennia rozvytku sfery turizmu na zasadakh innovatsiinykh marketynhovykh tekhnolohii" [Directions for Improvement of Tourism Development Based on Innovative Marketing Technologies]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, vol. 1, no. 47 (2019): 147-150. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.47-27>
- Savitska, O. P., and Fedorovych, O. I. "Kulturnyi turizm: realii ta perspektyvy rozvytku u Lvivskii oblasti" [Cultural Tourism: Realities and Prospects in the Lviv Region]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, iss. 24.01 (2014): 376-383. https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2014/24_1/376_Saw.pdf
- Savitska, O. P., and Savitska, N. V. "Stratehiia rozvytku turystychnoi industrii v Ukraini: rehionalni aspekty" [Strategy of Developing Tourism Industry in Ukraine: Regional Aspects]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Seriiia «Problemy ekonomiky ta upravlinnia»*, no. 754 (2013): 68-74. <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/23348/1/11-68-74.pdf>
- Savitska, O. P., and Savitska, N. V. "Teoretyko-metodychni aspekty otsiniuvannia konkurentospromozhnosti subiektiv turystychnoi industrii" [The Theoretical-Methodological Aspects of Assessing the Competitiveness of the Tourism Industry]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*, no. 776 (2013): 154-163. <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/26311/1/25-154-163.pdf>
- Savitska, O. P., Savitska, N. V., and Kulyniak, I. Ya. "Formuvannia turystychnoi pryvablyvosti terytorii" [Formation of Tourist Attractiveness of the Territory]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 22.15 (2012): 148-154.
- Shandor, F. F., and Minkovych, I. M. "Balneolohichniy turizm. Turystychnyi marshrut «Mineralni vody Zakarpattia» (Uzhhorod – Ploske – Poliana – Holubnye – Svaliava – Nelipyno – Shaian – Drahovo – Soimy – Kelechyn)" [Balneological Tourism. Tourist Route "Mineral Waters of Transcarpathia" (Uzhhorod – Ploske – Polyana – Golubnye – Svalyava – Nelipino – Shayan – Dragovo – Soimy – Kelechyn)]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia «Ekonomika»*, iss. 1, vol. 3 (2015): 152-156. http://www.visnyk-ekon-old.uzhnu.edu.ua/images/pubs/45/3/45_3_152-156_Шандор_Мінкович.pdf
- Shuptar-Poryvaieva, N. I. et al. "Perspektyvy innovatsiinoho rozvytku turystychnoi sfery v Ukraini v umovakh koronavirusnoi kryzy" [Prospects for Innovative Development of the Tourism Sector in Ukraine in the Context of the Coronavirus Crisis]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, no. 6 (2020): 90-96. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-6-14>
- "Travel & Tourism continues strong growth above global GDP (press release WTTC)". <https://www.wttc.org/about/mediacentre/pressreleases/press-releases/2019/travel-tourismcontinues-strong-growth-above-global-gdp>
- Vdovichen, A. A., and Vdovichen, O. H. "Model upravlinnia rozvytkom turystychnoho biznesu terytorii na innovatsiinomu pidkhodi" [Management Model of the Tourism Business Territory Development Based on Innovation Approach]. *Ekonomichniy analiz*, vol. 28, no. 2 (2018): 9-20. <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1512/6565656609>
- Vyshnevsk, H. "Vprovadzhennia innovatsiinykh tekhnolohii v industrii turizmu" [Introduction of Innovative Technologies in Industry of Tourism]. *Kulturolohichna dumka*, no. 11 (2017): 231-239. https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD11_Vyshnevsk.pdf
- Zybareva, O. V. et al. "Innovatsiinyi rozvytok turizmu v rehioni: problemy i mozhlyvosti" [Innovative Development of Tourism in the Region: Problems and Opportunities]. *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Seriiia «Ekonomichni nauky»*, no. 1-2 (2020): 99-109. DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2020-1.77-2.78.08>